

नेपालभाषाय् ल्याः ग्वः (अंक)

लसता सिं^१

मूति

नेपालभाषायात थीथीकथं म्हसीकेगु याः । नेपालभाषा छगू क्यातुगु भाय्, एकाक्षर प्रवृत्तिया भाय्, ङ्हस्वमय भाय् व क्लासिफायर ल्वाङ्ग्वेज आदि अनेककथं थ्व भाषा परिचित जू । संसार्य् प्रत्येक भाषाया थःथःगु विशेषता दइ । नेपालभाषाया नं थःगु बिस्कं विशेषता दु । नेपालभाषाया थीथी विशेषता मध्ये ल्याःखँवःया नं अलग विशेषता दु । हिमाली पुचःया भाषा दुने थ्व भाषा लाःगुलिं थ्व पुचल्य् लाःगु मेमेगु भाषा ल्याःखाय् थें थ्व भाषाया पद्धति उकथं हे वनाच्चंगु दु । नेपालभाषाया च्वज्याय् ल्याःग्वः स्पष्ट याय्गु, ताजिग्वःया बारे स्पष्ट याय्गु वा गुकथं छ्यलाच्चंगु दु, छुं नं वस्तुयात ल्याः खाय्बलय् पूर्वक जक मखु उकिया अंश नं गुकथं ल्याः खाइ धइगु दुवालेगु हे थुकिया उद्देश्य खः । सामाजिक भाषा बैज्ञानिक सिद्धान्तया अवधारणाकथं प्रस्तुत जूगु दु । मीतव्ययीता व सरलीकरण थुकिया मूल सिद्धान्त खः । थन नेपालभाषाय् ल्याःखाय्बलय् सरल संख्यावाचक, संयुक्त संख्यावाचक, श्रेणीवाचक ल्याःलिसें ताजिग्वः दुने संज्ञा ताजिग्वः, क्रिया ताजिग्वःया विवेचना जूगु दु । थुगु लेख द्वितीय स्रोतविधिया आधार्य् तयार जूगु दु । थुकिया लिच्चःकथं सरलसंख्या ल्याःवलधाःसा आखलं (छि, नसि, स्व.....) च्वय्गु । संयुक्तसंख्या ल्याः वलधाःसा अंक (११म्ह, १२पुं.....) च्वय्गु व २०, २१, ३०, ४०.....यात नी, नीछि, स्वी, पी यानाः न्हयनेया वर्ण दीर्घ याय्माःगु खनेदु ।

मूखँवः ल्याःग्वः, ताजि, अक्षरांक, शब्दांक

१. म्हसीका

अंक छगू प्रकारया चिं खः । ०,१,२,३,४,५,६,७,८,९ यानाः भिगः अंक दु । थ्व भिगः अंकया दुने निगः वा निगलं अप्वः अंक स्वानाः वलधाःसा व संख्या जुइ । अंकया आधार्य् संख्या च्वइ । अंकया ग्वहालि मदय्कं संख्याया संरचना जुइमखु । नेपालभाषाय् ल्याःखाय्गु प्यथिकं दु । अंक (number), अक्षरांक (letter-numeral), शब्दांक (word-numeral) व ताजिग्वः (classifier) खः । नेपालभाषाय् अंक च्वय्गु परम्परा नेसं २०० निसें ३००या दुने तिनि शुरु जूगु खः । थ्वसिबें न्हयः अक्षरांकया छ्यलाबुला जुयाच्चंगु दु । नेसं २८या लंकावतार्य् 'थ उ', अथे हे नेसं २३५या ताडपत्र्य् आ ल हँ (तमोट, ११२१:६) धकाः मिति उल्लेख यानातःगु दु । नेसं २९३ या ल्वहंपतिई वं स्वस ग्वण अधिक संवत् न्यश्रस' (तमोट, ११२१:१०) दु । थुकथं हे अक्षरांकधुंकाः शब्दांककथं नं तिथिमिति च्वय्गु जुल । शब्दांक अप्वःयाना छन्द मिले याय्त छ्यली । शब्दांक कथं तिथिमिति च्वइबलय् छगू विशेषता दु । व खः अंक जव शब्दय् बियातइ अःखतं ल्याःखाइ वा'अंकाना वामतो गतिः' याइ । गथे कि रस (६), रंग (५) रत्न (९) साल (वैद्य, नेस, ११२२:१७२) । थ्व अखतं ९५६ साल जुइ । वस्तुलिसें स्वानाः वस्तुया आकार प्रकार स्वयाः ल्याःखाय्गु तरिका दु । अथेहे छु नं वस्तु बचिछ धकाः ल्याः खाय्मालधाःसा बा न्हयःनेतया ल्याः खाय्गु, छगू व छगू स्वयां अप्वलय् बचिछ तनेमाल धाःसा त्या, प्यव्वय् छव्वयात चर्काछि, प्यव्वय् स्वव्वयात स्वचर्कं यानाः ल्याः खाय्गु चलन दु ।

^१ आंशिक शिक्षक, नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, पाटनधवाखा, ललितपुर, नेपाल, ईमेल: lasatalubha@gmail.com

२ आ = २००, ल = ३०, ह = ५ (२००+३०+५)

२. पुरावलोकन

पुष्परत्न सागरया सुबोध नेपालभाषा व्याकरण (नेसं १०७२) सफुतिइ 'निश्चय संख्यावाचक' शीर्षकय् संख्यार्थ विशेषणबारे न्ह्यथनातःगु दु । अथे हे संख्यार्थ शब्द नापं विभक्ति प्रत्ययबारे नं उल्लेख यानातःगु दु ।

लोकमान सिंया नेपालभाषा व्याकरण (नेसं १०७५) सफुतिइ विशेषण, काल, बिशेष्य आदि नापं ल्याः वलधाःसा गुकथं ल्याःखाय्गु धइगु बारे उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

काशीनाथ तमोटं च्वसापासाया ग्वसालय् नेसं ११०४य् जुगू नेपालभाषा व्याकरण गोष्ठी प्रस्तुत याःगु गोष्ठीपत्रय् –नेपालभाषाय् छुं ल्याःखँग्वलय् य् ग्वः छ्यलेमाः धकाः उल्लेख यानातःगु दु । चय्(८०), च्या (८) व न्यय्(५०), न्या(५) उच्चारण हे पाःगुलि समस्या मदु । न्हय् छगलय् समस्या दु । न्हापाया न्हस(७) व न्हये(७०) निगुलिया थौकन्हय् न्हय् (७/७०) जक जुल । थुकियात पाकेत न्हय्(७) व न्हये.७०ं याय् बह जू, लिउनेया उच्चारण नं भचा तःहा जू धकाः उल्लेख यानातःगु दु ।

सुन्दरकृष्ण जोशीया नेपाल भाषाया भाषावैज्ञानिक व्याकरण (नेसं १११२) सफुतिइ ल्याःग्वः व ताजिग्वःया बारे दुयंक उल्लेख जुयाच्चंगु दु । क्रिया व संज्ञा थीथीकथं ब्वथलातःगु दु । क्रिया ताजिग्वःयात मंकाः व पुक् अथे हे संज्ञा ताजिग्वःयात मू ताजिग्वः व बाकिच्याःगु ताजिग्वः यानाः ब्वथलनातःगु दु ।

सुन्दरकृष्ण जोशीया नेपालभाषा व्याकरण (नेसं ११२३) सफुतिइ ल्याःग्वः व ताजिग्वःया बारे उल्लेख जुयाच्चंगु दु । ल्याःयात सरल संख्यावाचक व संयुक्त संख्यावाचक यानाः निथिकं ब्वथलातःगु दु । अथे हे शब्द रूप, नेपालभाषा एकाक्षरी प्रवृत्ति यानाः शब्दया ल्यूनेया अप्वः ज्यलावंगु खँ उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

तुयु बहादुर महर्जनया भाषा विज्ञान परिचय (नेसं ११२८) सफुतिइ निथिकथं ल्याःखाय्गु बारे उल्लेख जुयाच्चंगु दु । स्वकं ल्याःखाय्गु व वस्तुनापं तयाः ल्याःखाय्गु बारे उल्लेख जुयाच्चंगु दु । अथे हे ताजिग्वःया प्रकार नं उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

तुयु बहादुर महर्जनया नेपालभाषाया भाषिक विशेषता (नेसं ११३१) सफुतिइ ताजिग्वःयात प्यथी कथं ब्वथलातःगु दु । सामान्य ताजिग्वः, द्रव्यवाचक नामय् ताजिग्वः, समूहवाचक ताजिग्वः, व भाववाचक नामया ताजिग्वः ।

तुयु बहादुर महर्जनया नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक अध्ययन (नेसं ११३२) सफुतिइ नेपालभाषा ताजिग्वः शीर्षकय् संज्ञा ताजिग्वः व क्रिया ताजिग्वःया उल्लेख जुयाच्चंगु दु । अथे हे संज्ञा ताजिग्वःया प्रकार नं उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

कमल प्रकाश मल्लया *The Newari language : A working outline* (सन् १९८५) सफुतिइ नेपालभाषाय् नामयात निथिकं ब्वथलातःगु दु –निनेज्यूगु (countable noun व निनेमज्यूगु non countable noun) । निनेज्यूगु नामयात निथि ताजिग्वः वस्तुया अर्थ लुइगु कथं सजीव व निर्जीव याना ब्वथलातःगु दु । अर्थ मलुइगु कथं unique व reduplicative यानाः ब्वथलातःगु दु । थ्व बाहेक नं निथिकं ताजिग्वः quasi j measure याना ब्वथलातःगु दु । क्षेत्र, दुरी, तौल, ईया आधारय् ताजिग्वःया बारे उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

हायन्स जोर्गेशनया *A grammar of the classical Newari* (सन् १९४१) सफुतिइ २ यात नी/ने, ४ यात पि/पे यानाः ल्याः च्वयातःगु दु । २० च्वय्या शब्दांकया न्ह्यःनेच्चंगु वर्णयात न्हस्व च्वयातःगु दु । २०यात नी, ३०यात सुय, ४०यात पिय आदि ।

३. समस्या

नेपालभाषाया च्वज्याय् दुगु ल्याःग्वः व ताजिग्वः थीथीकथं छ्यलाबुला जुयाच्चंगु दु । थाय्बाय्, जातिकथं ल्याःखाय्गु तरिका पानाच्चंगु दु ।

क. नेवाः च्वज्याय् अंक व संख्या गुकथं छ्यलाच्चंगु दु ?

ख. वस्तुनापं अंक, संख्या व ताजिग्वः गुकथं छ्यलाच्चंगु दु ?

४. उद्देश्य

क. नेपालभाषाया च्वज्याय् दुगु ल्याःग्व बारे स्पष्ट याय्गु वा गुकथं छ्यलाच्चंगु दु धइगु दुवालेगु ।
ख. ताजिग्वःया बारे स्पष्ट याय्गु वा गुकथं छ्यलाच्चंगु दु धइगु दुवालेगु ।

५. औचित्य

अंक व ताजिग्वः ल्याःखाय्गु भ्रम निवारण जुइ । ल्याः खाय्गु नं थःगु पद्धति दुगुया महत्व थुइ ।

६. सिमा

नेपालभाषाया च्वज्याय् दुगु ल्याःग्व, ताजिग्वः, अक्षरांक, शब्दांक, अंश न्हय्थनेगु जुइ ।

७. अनुसन्धान विधि**क. विधि**

थ्व अनुसन्धानया निर्णितं द्वितीयक स्रोतकथं पुस्तकालय स्रोत छ्यलातःगु दु ।

ख. सिद्धान्त

अंक छ्यलीबलय् मीतव्ययीता व सरलीकरण थुकिया मूल सिद्धान्त खः ।

द. पाठ

छु नं वस्तु ल्याःखाय्बलय् चिं वा संकेतकथं छ्यलीगु हे अंक खः । अंकयात नेपालभाषाय् ल्याःग्वः धाइ । ल्याःग्वःयात सरल व संयुक्त याना ल्याःखाय्गु चलन दु ।

द.१ सरल संख्यावाचक ल्याः

नेपालभाषाय् मूल ल्याःग्वः कथं १ छि निसं १० भि, १०० सः व १००० द्यात माने यानातःगु दु । थुकियात प्राकृत अंक धाइ ।

- १ छि, छ
- २ नि, निस
- ३ स्व, स्वँ/स्वइ
- ४ पि, प्यइ, प्य,
- ५ न्या, न्यय्
- ६ खु
- ७ न्हस, न्हय्
- ८ च्या, चय्
- ९ गु, गुइ
- १० सान्ह, भि
- १०० स, सः
- १००० द्दः

अर्डिनरि नम्बर (Ordinary Number)

समुहवाचकय् गुगुं नं थाय् विशेषयात संकेत बीमालधाःसा अर्डिनल नम्बरकथं ल्याःखाइ । गथेकि : न्हाप (समुहदथुइ न्हापाम्ह)

ल्यू (निम्हम्ह/निगूगु)

लियांल्यू (स्वम्हम्ह/स्वंगूगु)

थनं लिपा ताजिग्वः स्वानाः समुहदथुया स्थानवाचकया संकेत बीगु ।

गथेकि :

प्यम्हम्ह	११ म्हम्ह
न्याम्हम्ह	१२ म्हम्ह
खुम्हम्ह	१३ म्हम्ह
न्हयाम्हम्ह	१४ म्हम्ह
च्याम्हम्ह	१५ म्हम्ह
गुम्हम्ह	१६ म्हम्ह
भिम्हम्ह	१७ म्हम्ह

द.१.१ संयुक्त संख्यावाचक ल्याः

मूल रूपय् अंक स्वानाः वइगुयात संयुक्त संख्यावाचक धाइ । संयुक्त संख्यावाचक शब्द निथिकं दु । छगू जोड व मेगू गुणन यानाः ।

जोडः भि (१०) नापं जोड याना

भिन् + छ = भिन्छ/भिन्छ	१० + १ = ११
भिन् + नि = भिन्नि/भिन्नि	१० + २ = १२
भिन् + स्व = भिन्स्व/भिन्स्व	१० + ३ = १३
भिन् + प्य = भिन्प्य /भिन्प्य	१० + ४ = १४
भिन् + न्या = भिन्न्या/भिन्न्या	१० + ५ = १५
भिन् + खु = भिन्खु/भिन्खु	१० + ६ = १६
भिन् + न्हय् = भिन्न्हय् /भिन्न्हय्	१० + ७ = १७
भिन् + च्या = भिन्च्या /भिन्च्या	१० + ८ = १८
भिन् + गु = भिन्गु /भिन्गु	१० + ९ = १९

थुकियात मेकथं नं ल्याःखायूगु याः ।

सं + छि = १० + १ = ११
सं + नसि = १० + २ = १२
सं + स्व = १० + ३ = १३
सं + पि = १० + ४ = १४
सं + न्या = १० + ५ = १५
सं + खु = १० + ६ = १६
सं + न्हस = १० + ७ = १७
सं + च्या = १० + ८ = १८
सं + गु = १० + ९ = १९

गुणनः भि (१०) नापं गुणन यानाः वङ्गु संयुक्त ल्याःग्वः ल्याःखायूबलल्यु न्ह्यःनेया वर्ण दीर्घ यायूगु ।

निहइ = निइ श्र नी	२ X १० = २०
सुहइ = सुइ श्र स्वी	३ X १० = ३०
पिहइ = पिइ श्र पी	४ X १० = ४०
न्या/न्यहयू = न्ययू	५ X १० = ५०
खुहइ = खुइ श्र ख्वी	६ X १० = ६०
न्हयूहयू = न्हये	७ X १० = ७०
च्याहयू = चयू	८ X १० = ८०
गुहइ = गुइ श्र ग्वी	९ X १० = ९०

द.२ अक्षरांक

ल्याः खायूगु तरिका मध्ये अक्षरांक छू नं खः । थथे ल्याः खायूगु मध्यकालयू अप्वःयानाः ताडपत्र, ग्रन्थयू खनेदु । गथेकि :

ए- १, द्वि- २, त्री- ३, प्क- ४, ह- ५, भ्र- ६, ज- ७, ड- ८, डे- ९, डो- १०, थं- २०, ल- ३०, प्त- ४०, लृ- ५०

द.३ शब्दांक

नेपालभाषायू शब्द छ्यलाः नं ल्याः च्वयूगु तरिका दु । गुगुं वस्तुयात धाइगु पद प्रयोगपाखें थज्याःगु शब्दं संख्यायात थुङ्केगु ज्या याइ । गथेकि :

- ० - शून्य, गगन, आकाश, अम्बा
- १ - पृथ्वी, मिला, सूर्य, भूमि
- २ - नेत्र, जंघा, युगल, लोचन
- ३ - राम, त्रिगुण, लोक, अग्नि, काल
- ४ - वेद, समुद्र, सागर, आश्रय, युग
- ५ - वाण, पाण्डप, इन्द्रिय, रत्न, तत्व
- ६ - रस, अंग, ऋतु, राग, शास्त्र
- ७ - गिरि, ऋषि, वार, पर्वत, स्वर
- ९ - गज, नाग, मंगल, हस्तिन
- १० - दिशा, अवतार, रावणशिर, अंगुलि (राजवंशी, ११२३: ३३) ।

द.४ ताजिग्वः

भाषा मानवीय साधन खः । ईकथं भाषायू परिवर्तन वयाच्चनी । छुं नं भाषाया बोलीचाली व लेख्य परम्परायू छुं भति पाइ । च्वइबले छू जूसा नंवाइबले ध्वनि पाइ । थुकथं हे नेपालभाषायू नं थज्याःगु अवस्था दु । छुं नं वस्तु वा प्राणी ल्याःखायूबलल्यु छ्यलीगु बिस्कं बिस्कं खँग्वःयात ताजिग्वः धाइ । ताजिग्वः ल्याःखायूबलल्यु १ निसें ९ तक शब्दांक (छि -भि) अले ११ निसें च्वयू अंक (११ -) छ्यली । ल्याःखाइबलल्यु सामान्यतयाः अंक न्ह्यःने वइ, तर छि (१) छलायू धाःसा गनं गनं ल्युने नं वइ । गथेकि : छला मधाःसे लछि । छदँ मधाःसे दछि । छचायात चछि । पलखयात खछि । १००यात सतछि श्र सछि । १ पाथियात फछि आदि ।

द.४.१ संज्ञा ताजिग्वः

छु न वस्तु वा प्राणी ल्याःखायबल्य् ल्याःग्वःया ल्यूने च्वनाः गुकिं संज्ञाया आकार, प्रकृति, गुण व नांया ल्याखं संज्ञायात ब्वथलेगु ज्या याइ उकियात संज्ञा ताजिग्वः धाइ (जोशी, १११२:१७९) ।

संज्ञा ताजिग्वःयात सामान्य ताजिग्वः, विशेष ताजिग्वः व समूह ताजिग्वः यानाः ब्वथलातःगु दु । गथेकि –

क.सामान्य ताजिग्वः

विशेष छता वस्तुइ जक मछ्यसे निता वा नितां मयाक वस्तुइ छ्यलीगु ताजिग्वःयात सामान्य ताजिग्वः धाइ ।

गथे – पु, गः, पा, म्ह, चाः, गू

पु : हाकःगु वस्तु ल्याःखायबल्य् ल्यूने पु तथा ल्याःखाइ ।

गथेकि : कथि, च्वसा, सँ आदि छपु, निपु, स्वपु, प्यपु, न्यापु, खुपु, न्ह्यपु, च्यापु, गुपु, भिपु ।

२० निसें च्वय् ल्याःखायबल्य् न्ह्यःनेया वर्ण दीर्घ यायगु । गथेकि –

२ x १० = २०

नि x इ = निइ/नी

नीछपु, नीनिपु

३ x १० = ३०

सु x इ = सुइ/स्वी

स्वीछपु, स्वीनिपु

गः : ग्वःलाःगु वस्तु ल्याःखायबल्य् अंकया ल्यूने गः तथा ल्याःखाइ ।

गथेकि मिखा, गुच्चा, मोटर, खँ आदि छगः, निगः,स्वंगः, प्यंगः, न्यागः, खुगः, न्ह्यगः, ।

गू : निर्जीव वस्तु ल्याःखायबल्य् छ्यलीगु ताजिग्वः ।

गथेकि :- छगू मेच, निगू चश्मा

पा : चाकलाःगु वस्तु ल्याःखायबल्य् छ्यलीगु ताजिग्वः ।

गथेकि :- छपा मरि, निपा वः, स्वपा चतांमरि

म्ह : सजिव वस्तु ल्याःखायबल्य् छ्यलीगु ताजिग्वः ।

गथेकि :- छम्ह मनू, निम्ह सा, स्वम्ह खराचा

चाः : चाकलाःक तानाःतःगु व देय्कातःगु वस्तु ल्याःखायबल्य् छ्यलीगु ताजिग्वः ।

गथेकि :- छचाः तुसि, निचाः लँ, स्वचाः घःचा

ख.विशेष ताजिग्वः

छगूयां छगू थासय् वा वस्तुइ जक छ्यलीगुयात विशेष ताजिग्वः धाइ (महर्जन, ११२८:१४७)। गथे –

खा : दनातःगु छँयात ल्याःखाइबल्य् खा ताजिग्वःतया ल्याः खाइ ।

छखा छँ निखा छँ

गाः गाःम्हुयातःगु थाय् ल्याःखाइबल्य् गाः ताजिग्वःतया ल्याः खाइ ।

छगाः निगाः

फं : छगू हे धिक्का जुयाः सयाः च्वंगु केरायात ल्याःखाइबल्य् फं ताजिग्वः तया ल्याः खाइ ।

छफं निफं

ग.समूह ताजिग्वः

निगू वा निगुलि मयाक वस्तुयात छ्यलिगु खँग्वःयात समूह ताजिग्वः धाइ ।

प्वॉय् : चिचिपुगु ताःहाकगु वस्तुया यक्वः परिमाण छथाय् तयातःगु समूह ल्याःखाय्त छ्यलीगु ताजिग्वः ।

वं तुकंचा प्वॉय् प्वॉय् नल ।

वाउँचाय् छप्वॉय् सँ वल ।

पाँय् : गंगु अवस्थाय् नचुसे च्वनी तर वइत प्याका हाकनं गंनीबलय् धिक्का चिनाः छगू छगू डल्लो जुइगुयात ल्याःखाय्बलय् छ्यलीगु ताजिग्वः

खिचां ला छपाँय् सालायंकल ।

बुँपागु थासय् चापाँय् चापाँय् जक यक्व दु ।

पातः घच्चायापुगु , प्यागु वस्तु ल्याःखाय्त छ्यलीगु ताजिग्वः ।

लँय् खाखि छपातः फानातल ।

इयालं खइ छपातः फानाहल ।

धो : माय् सइगु दुने ग्वःदइगु (बूबः)

छधे सिमि निधे भुति स्वधे कःछे

द.४.२ क्रिया ताजिग्वः

संज्ञा ताजिग्वः संज्ञाया रुप आकार स्वयाः ल्याःखाय्त छ्यःसा क्रिया ताजिग्वः क्रियाया ज्या ल्याःखाय्त छ्यलीगु ताजिग्वः खः । गथेकि दाय्, च्वाय्, वने, हिने, च्वय्, ब्वने, स्वय् घ्वाय् आदि ।

छथु दाय्

निथु च्वाय्

खुहि हिने

स्वथु च्वय् (छु नं वस्तु सा वा दोहनं च्वयगु अर्थय्)

स्वकः च्वय् (आखः वा छुं च्वयेगु अर्थय्)

छक स्वय् (स्वयगु अवस्थाय्)

छपय् नय् , छप्वाः बजि नय् , (नयगु अर्थय्)

द.५ अंश

ल्याःखाय्बलय् बछि वा छुं ब्व थुइकेगुयात अंश धाइ । थज्याःगु अंश थीथी ताजि वा रुप दइ ।

क) बच्छि ब्व थुइकेगु ल्याःग्व(१/२)-

छु नं वस्तु बच्छि धाय्माल वा च्वय्माल धाःसा बा न्हयःनेतया ल्याः खाय्गु वा च्वय्गु याइ । गथेकि-

बापा मरि बाग्हा खा बापु कथि बाछि बास

बागः ख्यै बाखा छँ बाकू अप्पा बामना बाघौ

अथेहे छु नं छगू व छगू स्वयां अप्वःलय् बच्छि तनेमाल धाःसा त्या तयाः ल्याः खाइ ।

गथेकि-

लच्छि व बाछि = लत्या नितका व छम्बः = नितकात्या
 दच्छि व खुला = दत्या छकु व बाकु = छकुत्या
 छमना व बामना = छमनात्या छधौ व बाधौ = छधौत्या
 निसः व बासः = निसःत्या

ख) प्यब्वय् छव्व थुइकेगु ल्याःग्व(१/४)

छु न वस्तुयात प्यब्वय् छव्व धाय्माल वा च्वय्माल धाःसा चर्काछि यानाः ल्याः खाइ ।

चर्काछि जाकि चर्काछि बजि चर्काछि माय्

ग) प्यब्वय् स्वव्व थुइकेगु ल्याःग्व(३/४)

छु न वस्तुयात प्यब्वय् स्वव्व धाय्माल वा च्वय्माल धाःसा स्वचर्कं यानाः ल्याः खाइ ।

स्वचर्कं बजि स्वचर्कं चिकं स्वचर्कं मुस्या

१. लिखँ

अंकयात नेपालभाषाय् ल्याःग्वः धाइ । नेपालभाषाय् स्वर्कं ल्याःखाय्गु व वस्तुनापं तयाः ल्याःखाय्गु याइ । स्वर्कं ल्याःखाय्बलय् १ निसें १० तकयात छि, निस, स्व, पि, न्या, खु, न्हस, च्या, गु, सान्ह यानाः ल्याःखाइ । २० निसें च्वय् ल्याःखाय्बलय् न्ह्यःनेया वर्ण दीर्घ जुइ । ताजिग्वः ल्याःखाय्बलय् १ निसें ९ तक शब्दांक (छि - भि) अले ११ निसें च्वय्या अंक (११ -) छ्यली । ११म्ह मनू १२गः खँय् आदि थुकिया दसु खः । ल्याःखाइबलय् सामान्यतया अंक (ल्याः) न्ह्यःने वइ, तर छि (१) छता धाःसा गनं गनं ल्यूने नं वइ । छु न वस्तु वा प्राणी ल्याःखाय्बलय् छ्यलीगु बिस्कं बिस्कं खँग्वः ताजिग्वः खः । छु न वस्तुया रुप वा आकारया लिधंसाय् ल्याः खाइगु ताजिग्वः हे नेपालभाषाया मू विशेषता मध्ये छता खः । अथे हे ल्याः खाय्बलय् पूर्वक जक मखु उकिया अंशयात नं थी थी कथं ल्याः खाय्गु याइ । नेपालभाषाया ल्याःयात कयाः व थुकिया भाय्लचंयात कयाः आपालं सफू वा च्वसु पिदनाच्चंगु दु तर ल्याः व ताजिग्वः, अंश मुक्कंयात कयाः सफू पिदनाच्चंगु मदुनि । छुं छुं व्याकरणया सफू व छुं छुं वर्णमालाय् जक थ्व सम्बन्धय् चर्चा यानातःगु दु । थ्व ल्याखँ स्वय्बलय् नेपालभाषाय् ल्याःग्वः, ताजिग्वः व अंशया बारे अभि अप्वः अध्ययन जुइमाःगु खनेदु ।

लिच्वः

-सरल संख्या ल्याः वलधाःसा आखलं (छि, निस, स्व, पि, न्या, खु, न्हस, च्या, गु, सान्ह) च्वय्गु ।

-संयुक्त संख्या ल्याः वलधाःसा अंकं च्वय्गु ।

-२०, ३०, ४०.....यात नी, स्वी, पी यानाः न्ह्यःनेया वर्ण दीर्घ याय्गु ।

सन्दर्भसूची

जोशी, सुन्दरकृष्ण, (नेसं १११२), नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक व्याकरण । यैँ : लाकौल पिथना ।

जोशी, सुन्दरकृष्ण, (विसं २०६०), नेपालभाषाया व्याकरण । यैँ : नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठाना

तमोट, काशीनाथ, (सम्पा) (नेसं ११२१), पुलांगु नेपालभाषा वाङ्मय मुना । यैँ : मञ्जु पिथँ

महर्जन, तुयुबहादुर, (नेसं ११२८), भाषाविज्ञान परिचय । यैँ : कल्याणी ताम्राकार ।

महर्जन, तुयुबहादुर, (नेसं ११३१), नेपालभाषाया भाषिक विशेषता । यल : न्हू हिंसु पुचः ।

महर्जन, तुयुबहादुर, (नेसं ११३२), नेपालभाषाया भाषावैज्ञानिक अध्ययन । यल : लुमन्ति दबू ।

राजवंशी, शङ्करमान, (नेसं ११२३), नेपाली लिपिविकास । यैँ : श्यामसुन्दर राजवंशी ।

सिं, लोकमान (नेसं १०७५), नेपालभाषा व्याकरण । काठमाडौँ : च्वमि स्वयं ।

Jorgensen, Hans, 1941, *A grammar of the classical Newari*. Ejnar Munksgaard: Kobenhavn.

Malla, Kamal P., 1985, *The Newari language : A working outline*. Africa: Institute for the study of Languages and Cultures of Asia and Africa.